

K výkladu § 9 obč. zák.

Při výkladu ustanovení § 9 obč. zák. je nutno nejen vycházet z věku právní úkon uzavřivšího nezletilce, který signalizuje stupeň jeho rozumové a volní vyspělosti a v tomto směru je nutno uvedený stupeň vyspělosti poměřovat k povaze učiněného právního úkonu, ale je třeba též podrobně zkoumat, zda důsledky uzavřeného právního úkonu nenarušují sociální či majetkový status tohoto nezletilce. Z hlediska ustanovení § 9 obč. zák. je tedy nutno při uzavření právního úkonu majetkového charakteru mj. zkoumat předmět plnění, důsledky spojené s nabytím věci, výši kupní ceny, důsledky, které mohou nastat při realizaci sjednané smluvní pokuty, to vše ve vazbě na stupeň rozumové a volní vyspělosti nezletilce, jeho majetkové poměry (zda již pracuje a má tak objektivní možnost v rámci závislé či jiné činnosti zajistit si příjem vlastním přičiněním, příp. disponuje-li a v jakém rozsahu s majetkem, nebo zda se teprve připravuje pro budoucí výkon povolání a objektivně nemá možnost splnit jím přijatý peněžitý závazek, anebo hypoteticky nastanuvší další platební povinnosti např. v souvislosti s realizací smluvní pokuty či dalších vedlejších ujednání).

Z odůvodnění:

Okresní soud napadeným rozsudkem zavázal žalovanou povinností zaplatit žalobci 18 255 Kč s blíže specifikovaným příslušenstvím a na nákladech řízení částku 4 739 Kč, vše do 3 dnů od právní moci rozsudku, přičemž výrokem ad II. rozhodl, že "co do zbytku se žaloba zamítá". Z hlediska skutkové stránky věci zjistil, že účastníci uzavřeli kupní smlouvu (žalobce jako prodávající a žalovaná jako kupující), jejímž předmětem byl prodej v žalobě specifikovaného zboží za kupní cenu 999 DEM splatnou (ve dvanácti splátkách od 9.10. 1995 do 15.9. 1996) dle kursovního lístku České národní banky podle "kursu - valuty - prodej v den platby" s tím, že žalobce toto zboží dodá žalované do 28 dnů "od připsání poslední splátky". Žalovaná svou platební povinnost vůči žalobci nesplnila. Okresní soud pak dospěl k právnímu závěru, že podle § 588 a násl. obč. zák. vznikla žalované povinnost zaplatit žalobci (podle zjištěného kursovního lístku pro prodej valut) kupní cenu ve výši 18 255 Kč, kdy v kupní smlouvě nebyla dohodnuta možnost odstoupení od smlouvy. Okresní soud nepřihlédl k námitce žalované, že od této kupní smlouvy (dopisem ze dne 26.11. 2001) odstoupila, "neboť zákon neumožňuje odstoupit od smlouvy způsobem, jakým to učinila žalovaná". Soud prvního stupně tuto smlouvu neshledal neplatnou ani pro rozpor s dobrými mravy, ani z důvodu, že "smlouva byla uzavřena žalovanou týden před dovršením zletilosti, neboť období jednoho týdne je příliš krátké na to, aby v jeho průběhu mohlo dojít k podstatnějším změnám v rozumové a volní vyspělosti žalované". Vyloučil dále, že by bylo lze na daný případ aplikovat ustanovení občanského zákoníku o spotřebitelských smlouvách (s ohledem na účinnost tohoto institutu od 1.1. 2001), stejně jako "judikát Ústavního soudu č. 276/1999", který se "zabýval výkladem pojmu "storno" ve smlouvě ve vztahu k právu účastníka odstoupit od smlouvy podle § 48 obč. zák. ". Žalobci přisouzený úrok z prodlení v písemném vyhotovení rozsudku nijak neodůvodnil, pouze k zamítavému výroku ad II. uvedl, že "v části převyšující přiznanou částku a přiznaný úrok z prodlení podle § 517 odst. 2 obč. zák. a nařízení vlády č. 142/1994 Sb. byla žaloba zamítnuta". Výrok o nákladech řízení okresní soud odůvodnil odkazem na ust. § 142 odst. 3 obč. zák.

Proti tomuto rozsudku (výroku ad I.) podala včas odvolání žalovaná. V obšírně zdůvodněném odvolání namítá, že okresní soud "poté, co ne zcela správně zjistil skutkový

stav, následně vyvodil z takto zjištěného skutkového stavu nesprávné právní závěry". Odvolatelka se podrobně zaměřuje na otázku související s uzavřením předmětné kupní smlouvy v době, kdy ještě nebyla zletilá, zdůrazňuje, že nabývání "plných rozumových schopností je kontinuálním a současně individuálním procesem v čase", přičemž tento "proces odvisí od psychických vlastností toho kterého jedince". Vytýká okresnímu soudu, že ten cit. skutečnost bagatelizuje, když nepřistoupil k navrženému důkazu výslechem svědka M. a bez dalšího převzal argumentaci žalobce, že "doba jednoho týdne před dovršením zletilosti je příliš krátká na to, aby v jeho průběhu mohlo dojít k podstatnějším změnám v rozumové a volní vyspělosti žalované". Podle žalované se tedy okresní soud s jí uplatněnou námitkou náležitě nevypořádal, když je "nepochybně řádový rozdíl v psychice adolescentní osoby, (která navíc ani nedosáhla věkové hranice zletilosti) a na kterou je působeno dlouhodobě vyvíjenou metodou "přímého prodeje" a osobou rozumově vyspělou s životními zkušenostmi na kterou je obdobnou metodou působeno". Kromě toho žalovaná zdůrazňuje, že jednání žalobce "tak, jak bylo v té době praktikováno, odporovalo dobrým mravům", poukazuje "na nápadně nevýhodné podmínky dle § 49 obč. zák. ". Žalovaná se dále zabývá otázkou "vlastního charakteru smlouvy". Z jednání žalobce lze dovodit, že "předmět prodeje neměl k dispozici v době podpisu smlouvy", žalovaná se proto domnívá, že tato kupní smlouva "je zastřeným právním úkonem dle § 41a odst. 2 obč. zák. , když vlastním obsahem smlouvy je smlouva o dílo dle § 631 obč. zák. ", přičemž v tomto směru zdůrazňuje, že od smlouvy o dílo je možno odstoupit, neboť "dílo nebylo dosud vyhotoveno". Pokud však "vyhotoveno bylo, pak není žalované zřejmé, z čeho tak měla usuzovat a proč je vyloučena jednorázová úhrada oproti dodání zboží, byť i formou dobírky". Závěrem žalovaná namítá, že "smlouva není na straně žalobce podepsána tak, jak vyžaduje zákon, když jednak ze čtyř návěstí vpravo nahoře, vlevo nahoře, dole uprostřed a při podpisu vlevo dole není zřejmé, kdo je smluvní stranou. Pokud...vyjdeme z předpokladu, že podpis vlevo dole u otisku razítka žalobce je podpisem ředitele firmy, pak je zřejmé, že rukou psaný podpis je "Č."...Tento podpis však neodpovídá údajům v obchodním rejstříku, neboť "Č." neprochází výpisem z obchodního rejstříku, jako osoba s oprávněním za žalovaného jednat a podepisovat". Ze všech uvedených důvodů žalovaná navrhl, aby odvolací soud napadený rozsudek zrušil a věc vrátil okresnímu soudu k dalšímu řízení, jinak - v případě potvrzení napadeného rozhodnutí - aby odvolací soud připustil dovolání, "když shledá, že dovolání je jednak přípustné, protože peněžité plnění přesahuje, i s příslušenstvím, částku 20 000 Kč, jednak shledá třeba řešit zásadní právní otázku, zda mají, z hlediska posuzování kritéria dobrých mravů, normy Evropské unie právní význam v českém právním řádu".

Krajský soud jako soud odvolací přezkoumal k odvolání žalované rozsudek okresního soudu, jakož i řízení, které jeho vydání předcházelo, a poté dospěl k závěru, že dosud nejsou dány podmínky ani pro potvrzení ani pro změnu rozsudku okresního soudu v jeho napadené části, a že proto nezbyvá, než jej (ve výroku ad I.) zrušit a věc v uvedeném rozsahu vrátit okresnímu soudu.

V souzené věci žalobce uplatňuje po žalované splnění platební povinnosti, kterou odvíjí od řádně uzavřené kupní smlouvy, jejímž předmětem byl prodej výše specifikovaného zboží.

Podle § 588 obč. zák. z kupní smlouvy vznikne prodávajícímu povinnost předmět koupě kupujícímu odevzdat a kupujícímu povinnost předmět koupě převzít a zaplatit za něj prodávajícímu dohodnutou cenu.

Ke vzniku kupní smlouvy je tedy třeba, aby se její účastníci dohodli na předmětu koupě a na kupní ceně. Vedle těchto podstatných náležitostí (essentialia negotii) může kupní smlouva obsahovat i další ujednání, tzv. vedlejší náležitosti - accidentalia negotii (§ 601 až 610 obč. zák.).

Podle § 613 obč. zák. lze věci prodávat i na objednávku. Prodávající je povinen obstarat objednané zboží v dohodnuté lhůtě a není-li dohodnuta, ve lhůtě přiměřené okolnostem.

Při prodeji na objednávku je předmětem smlouvy věc, kterou prodávající v době uzavření kupní smlouvy nemá k dispozici, avšak může ji opatřit a kupujícímu dodat. Kupní smlouva v tomto případě vzniká okamžikem, kdy se účastníci dohodnou na jejích podstatných náležitostech (předmětu plnění a kupní ceně). Prodávající má ze smlouvy povinnost v dohodnuté době (nebyla-li dohodnuta, pak ve lhůtě přiměřené okolnostem) kupujícímu věc obstarat.

Splatnost kupní ceny může být dohodnuta, a to buď tak, že k jejímu zaplacení dojde současně s odevzdáním předmětu koupě (koupě z ruky do ruky), nebo předem a ke splnění předmětu koupě dojde až dodatečně (prenumerační koupě). Kupní cenu lze zaplatit jednorázově nebo ve splátkách. Místo plnění se řídí především dohodou účastníků; není-li dohody, jejím bydliště nebo sídlo dlužníka, tedy kupujícího (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.3. 2001, sp. zn. 25 Cdo 2987/2000).

Výše uvedenými hmotněprávními limity (též ve světle judikatury) je tak především zpochybněna odvolací argumentace žalované týkající se uzavření smlouvy za nápadně nevýhodných podmínek dle § 49 obč. zák. či závěru stran zastřeného právního úkonu a uzavření (disimulované) "smlouvy o dílo". V judikatuře (vztahující se ke skutkově obdobným případům) bylo opakovaně vyloženo, že projev vůle za prodávajícího může učinit též jeho tzv. reprezentant, který v rámci prezentace předmětného zboží je oprávněn za společnost uzavřít s kupujícími kupní smlouvu.

Jak vyplývá z fotokopie kupní smlouvy na č.l. 3 soudního spisu, mezi účastníky dne 10.9. 1995 měla být uzavřena kupní smlouva současně s ujednáním o smluvní pokutě, která dle § 544 odst. 2 obč. zák. musí být uzavřena v písemné formě.

Požadavek písemné formy právního úkonu je splněn pouze v případě, pokud jsou v písemném vyjádření projevu vůle účastníků zachyceny všechny podstatné složky jejich projevu vůle. Písemná forma právního úkonu přitom předpokládá existenci dvou náležitostí: písemnosti a podpisu; datum není obligatorní náležitostí smlouvy, resp. písemného právního úkonu.

Okresní soud se sice předně správně zabýval vyřešením primární otázky - existencí žalobcem tvrzeného vzniku (mezi účastníky) závazkového právního vztahu - uzavřením kupní smlouvy o prodeji zboží na objednávku s ujednáním o smluvní pokutě (předmětem tohoto řízení však není zaplacení smluvní pokuty, nýbrž zaplacení kupní ceny), za tím účelem podrobil dokazování kupní smlouvu ze dne 10.9. 1995, leč při zjišťování skutkového stavu, jinak (z hlediska skutečností předvídaných v hypotéze přísl. právní normy, jejíž aplikace se žalobce implicitně skrže vylíčení rozhodujících skutečností a žalobní požadavek na zaplacení přísl. peněžité částky s vymezeným příslušenstvím domáhal) rozhodného pro právní posouzení věci, resp. při hodnocení důkazů dle § 132 o.s.ř. - při tvrzení žalované v jejím

vyjádření k žalobě ze dne 12.10. 2001 (na čl. 10), z jehož obsahu mj. vyplývá, že účastníci dne 10.9. 1995 (písemnou) kupní smlouvu neuzavřeli, když jí ve skutečnosti (podle zjištění okresního soudu) uzavřeli týden před dovršením zletilosti žalované - zcela opomenul zabývat se otázkou, z jakého důvodu účastníci v kupní smlouvě uvedli pozdější datum uzavření smlouvy, a případně zda (a z jakého důvodu) tím (ne)došlo k obcházení zákona ve smyslu ust. § 39 obč. zák. a k postižení kupní smlouvy její absolutní neplatností.

Právní úkon učiněný v písemné formě, resp. v této formě uzavřená smlouva coby dvou či vícestranný právní úkon musí odpovídat projevu vůle jejich účastníků, přičemž ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. stanoví, že právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem. Jak již bylo uvedeno shora, podmínkou písemné formy právního úkonu je, aby byl učiněn písemně a účastníkem (účastníky) podepsán. Datum [uvedení dne uzavření smlouvy, resp. datum, kdy návrh smlouvy podepsal navrhovatel a datum, kdy takový návrh akceptoval adresát návrhu (oblát)], není podmínkou k uzavření právního úkonu v písemné formě, leč je-li ve smlouvě uveden, časově identifikuje okamžik jejího uzavření a v tomto směru prokazuje, že smlouva předmětného obsahu byla uvedeného dne, měsíce a roku skutečně uzavřena. Jestliže se však prokáže, že takovou smlouvu účastníci ve skutečnosti uzavřeli jiného dne, než dne, který je ve smlouvě uveden, je třeba se zabývat otázkou, zda simulací jiného dne uzavření smlouvy nedošlo účastníky k obcházení zákona a zda v takovém případě smlouva není postižena ve smyslu ust. § 39 obč. zák. absolutní neplatností, a to (v tomto případě) ve světle tvrzení žalované, že reprezentant prodávající společnosti tak uvedením jiného (nesprávného) datumu uzavření smlouvy měl reagovat na skutečnost, že v době, kdy žalované jménem (žalované) společnosti činil návrh kupní smlouvy, žalovaná byla nezletilá.

V této souvislosti pak nelze souhlasit s názorem okresního soudu, pokud posouzení otázky způsobilosti žalované k uzavření této smlouvy dle § 9 obč. zák. zredukoval pouze na časové kritérium (viz jeho závěr: "na platnost smlouvy nemá vliv skutečnost...že...byla uzavřena žalovanou týden před dovršením zletilosti, neboť období jednoho týdne je příliš krátká doba na to, aby v jeho průběhu mohlo dojít k podstatnějším změnám v rozumové a volní vyspělosti žalované"), aniž by vzal v úvahu další okolnosti rozhodné pro posouzení, zda právní úkon žalované - uzavření předmětné smlouvy (navíc) s ujednáním o smluvní pokutě - byl svou povahou přiměřený rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejímu věku. V tomto směru možno nepochybně (částečně) vycházet z právního názoru Nejvyššího soudu, dle kterého posouzení toho, zda tu jde o právní úkon, který je svou povahou přiměřený rozumové a mravní vyspělosti odpovídající věku nezletilce (§ 9 obč. zák.), je třeba brát v úvahu druh nabývané věci, její hodnotu a společenské důsledky tohoto nabytí vlastnictví. Tak by mohlo jít např. o koupi jednostopého motorového vozidla sedmnáctiletým pracovníkem (učněm), jestliže cena kupovaného vozidla je úměrná příjmům nezletilého a možným úsporám z nich (srov. S IV.). Z uvedeného je patrné, že při výkladu ust. § 9 obč. zák. je nutno nejen (primárně) vycházet z věku právní úkon uzavřivšího nezletilce, který signalizuje stupeň jeho rozumové a volní vyspělosti a v tomto směru je nutno tento stupeň vyspělosti poměřovat k povaze učiněného právního úkonu, ale je třeba též podrobně zkoumat, zda důsledky uzavřeného právního úkonu by závažným způsobem narušovaly, resp. narušují sociální či majetkový status tohoto nezletilce. I když tedy nezletilec učiní právní úkon ve věku blížící se věku dospělosti, resp. jeho zletilosti, je třeba stále na něj ve smyslu ust. § 8 odst. 1, 2 obč. zák. pohlížet jako na osobu, která není způsobilá k právním úkonům v plném rozsahu a která je z tohoto důvodu (nejen) občanským zákoníkem do určité míry chráněna před důsledky jí učiněných právních úkonů (protiprávního jednání), které by jinak nastaly při dosažení

zletilosti a (plné) způsobilosti k právním úkonům. Z hlediska ust. § 9 obč. zák. je nutno podle názoru odvolacího soudu při uzavření právního úkonu majetkového charakteru mj. zkoumat předmět plnění, důsledky spojené s nabytím věci, výši kupní ceny, důsledky, které mohou nastat při realizaci uzavřené smluvní pokuty, to vše ve vazbě na stupeň rozumové a volní vyspělosti nezletilce, jeho majetkové poměry (zda již pracuje a má tak objektivní možnost v rámci závislé či jiné činnosti zajistit si příjem vlastním přičiněním, příp. disponuje-li a v jakém rozsahu s majetkem, nebo zda se teprve připravuje pro budoucí výkon povolání a objektivně nemá možnost splnit jím přijatý peněžitý závazek, anebo hypoteticky nastanuvší další platební povinnosti např. v souvislosti s realizací smluvní pokuty či dalších vedlejších ujednání).

Jelikož okresní soud se výše uvedenými a pro rozhodnutí věci právně významnými okolnostmi nezabýval, odvolacímu soudu nezbylo - vzhledem k zásadě dvouinstančnosti řízení - než rozsudek v napadené části zrušit a věc v uvedeném rozsahu vrátit okresnímu soudu k dalšímu řízení, v němž bude tento soud vycházet z vyloženého právního názoru odvolacího soudu (§ 226 odst. 1 o.s.ř.), přičemž dospěje-li k závěru, že žalovaná je povinna vůči žalobci splnit platební povinnost a to včetně úhrady příslušenství (úroku z prodlení), neopomene v odůvodnění písemného vyhotovení rozsudku vyložit tomuto výroku odpovídající skutková zjištění a jejich právní zhodnocení (§ 157 odst. 2 o.s.ř.)."

V Ústí nad Labem dne 18.6. 2002